

GAZDASÁGI ÉRDEKSZERVEZETEK SZEREPE A SZAKKÉPZÉSBEN..

A gazdasági érdekképviseleti szervezetek szerepe a szakképzésben többrétű. Olyan fórumok résztvevői, ahol a szakképzéssel kapcsolatos törvények, illetve stratégiák kidolgozásában javaslattevő, véleménynyilvánító szerepük van, és ugyanezen fórumokon a szakképzéssel kapcsolatos pénzalapok felosztásában véleményező és döntési joguk van. Az érdekképviseleti szervezeteken belül a gazdasági kamarák feladatkörébe számos közjogi funkciót (ezek főként igazgatási és ellenőrzési jogkörök) utalt át az állam a szakképzési törvényben. Az elsődleges szakképzés (az első szakmához jutás) terén az érdekképviseleti szervezetek többsége a gyakorlati helyek biztosításával kapcsolódik be a képzésbe. Ugyanakkor akad olyan érdekképviseleti szervezet is, amely nemcsak a gyakorlati oktatásban, hanem az elméleti képzésben is részt vesz. Az érdekképviseleti szervezetek egy része bekapcsolódik a felnőttképzésbe és továbbképzésbe is.

Érdekegyeztető fórumok

Jelenleg három olyan szakképzéssel kapcsolatos fórum működik, amelyben gazdasági érdekképviseleti szervezetek vesznek részt: az Országos Képzési Tanács, az Országos Munkaerőpiaci Tanács és az Országos Szakképzési Tanács.

Az Érdekegyeztető Tanács megállapodása révén 1991 óta működik az Országos Képzési Tanács, amely az Érdekegyeztető Tanács egyik bizottsága. A tanács feladatait a szakképzési törvény határozza meg. A tanács tripartit rendszerben működik (munkaadói, munkavállalói és kormányzati képviselőkkel áll). A munkaadói oldalon a megalakuláskor kilenc országos érdekképviseleti szövetség kapott helyet.

A tanács feladatai:

- dönt a Foglalkoztatási Alapból a hatáskörébe utalt pénzeszközök felhasználásáról;
- támogatja a munkanélküliek részére szervezett országos és helyi munkaerő-fejlesztési programokat;
- javaslatokat tesz munkaerő-fejlesztő és -képző központok létesítésére, és azok igazgatói ki-nevezéseiről és visszahívásairól is dönt;
- véleményezi ezen központok munkáját;
- hozzájárul képzési célú alapítványokhoz;
- véleményezi a képzést;
- ajánlásokat tesz a képző központok működésével kapcsolatos érdekegyeztetési tevékenységre vonatkozóan;
- véleményt nyilvánít és állásfoglalást alakít ki a szakképzési rendszer fejlesztését érintő kérdésekben;
- véleményezi a jogszabály-tervezeteket;
- véleményezi a megszerzhető szakképesítések körét, javaslatokat tesz új szakképesítés bevezetésére;
- anyagi támogatást biztosít tananyagok, valamint szakmai követelmények és új eljárások kifejlesztéséhez;
- támogatást nyújthat a szakképzéshez, képzési szolgáltatásokhoz és intézményfejlesztéshez (Szakképzési Alap);
- ellenőrzi és értékeli az általa támogatott szakképzés és tanácsadás eredményességét, valamint a tananyagok és vizsgakövetelmények alkalmazását;

* A tanulmány az OTKA által támogatott (T18429 számú) *A szakképzés társadalmi aktonai* c. kutatás interjúinak felhasználásával készült. A kutatás vezetője Csákó Mihály.

- évente felülvizsgálja a szakképzésben tanulószereződés nélkül részt vett és szakképesítést szerzett tanulók elhelyezkedési lehetőségeinek tapasztalatait, különös tekintettel az ifjúsági munkanélküliségre, és ajánlásokat tesz a szakképzést folytató intézmények fenntartói számára.

Az Országos Képzési Tanács 1995-ig működött a fenti feladatkörök szerint. 1995-ben több törvénymódosítás is született (1995. évi CXXIV. törvény és az 1995. évi LXXXIV. törvény), amely alapvetően megváltoztatta az Országos Képzési Tanács működését. Az eddigi egy tanáccsal szemben két újabb jött létre, az Országos Munkaerőpiaci Tanács és az Országos Szakképzési Tanács. E változás két okkal magyarázható. Az Országos Munkaerőpiaci Tanács megalakulásának oka a Munkaerőpiaci Alap létrejöttében kereshető. Az eddig különálló öt alapot összevonták, ennek felosztását véleményezi az új szervezet, amely még számos véleményező és javaslattevő szerepet is átvett, amelyek korábban az Országos Képzési Tanács feladatai közé tartoztak.

- javaslatot tesz az Munkaerőpiaci Alap költségvetésére; maradványok elosztására; foglalkoztatási és képzési programok indítására, szervezettefejlesztési hitelek felvételére; előzetesen véleményezi a MÜM egyedi döntéseit a foglalkoztatási válsághelyzetek kezelését szolgáló keretről, a kormány foglalkoztatási koncepcióit;
- évente értékeli az Munkaerőpiaci Alap felhasználását;
- beszámoltatja az Országos Munkaügyi Központ főigazgatóját.

A tanács csakúgy, mint az Érdekegyeztető Tanács, tripartit rendszerben működik, a három oldal három-három tagot delegált.

E változások másik oka a gazdasági kamarák létrejötte volt. Mivel az Országos Képzési Tanács is tripartit rendszerben működik, így ott csak megfigyelőként kaptak helyet a kamarák. Az Országos Szakképzési Tanácsban öt oldal képviselteti magát: munkaadók, munkavállalók, gazdasági kamarák, iskolafenntartók, kormányzat. Az új tanács döntés-előkészítő, véleményező, javaslattevő testületként működik. Főbb feladatköröi:

- javaslatot tesz a Szakképzési Alap központi részének elosztására és a területi megoszlásokra;
- kéri a pályázatokat, értékeli és javaslatot tesz az odaítélésre a miniszternek;
- gondoskodik a nyilvánosságra hozatalról;
- értékeli a regionális pályázatok hatását.

Az Országos Szakképzési Tanács a másik két szervezettel ellentétben nem az Érdekegyeztető Tanács szerve. Az Országos Szakképzési Tanácsban a munkaadói oldalon az Országos Képzési Tanácsban delegált kilenc szervezet helyett csak hat kapott helyet. A tagokat a munkaügyi miniszter kérte fel.

Gazdasági kamarák

1994-ben a kamarai törvény elfogadásával (1994. évi XVI törvény) döntő változás történt a gazdasági érdekképviseleti szervezetek működésében. A korábbi országos érdekképviseleti szervezet mellett három kamara alapításáról döntött a törvény, melyek megszervezését alapvetően az érdekképviseleti szervezetek végezték el állami hitelek segítségével. A kamarák felállításában az érdekképviseleti szervezetek különböző intenzitással vállaltak szerepet. A Kézműves Kamarát alapvetően az IPOSZ (Ipartestületek Országos Szövetsége) szervezte meg, az új kamara személyi állománya is ebből a szövetségből került ki. Az Ipari és Kereskedelmi Kamara tárgyi és személyi feltételeinek kialakításához a volt Magyar Gazdasági Kamara járult hozzá. A Magyar Gazdasági Kamarát épp a kamarai törvény szüntette meg, a szervezet jogutódja a Magyar Munkaadói Szövetség lett.

A három kamara (Agrár Kamara, Kézműves Kamara, Ipari és Kereskedelmi Kamara) a törvény által szabályozott szakmabesorolás alapján szervezhette meg tagságát. Ez a szakmabesorolás

a törvény legvitatottabb és legneuralgikusabb pontja, és a kamarák között ez okozza a legtöbb feszültséget. Ennek oka az, hogy olyan szakmák kerültek a Kézműves Kamarához, amelyek a kisiparban és nagyiparban egyaránt előfordulnak (pl. kőműves), valamint az élelmiszeripari szakmák is a Kézműves Kamarához tartoznak, amelyekre az Agrár Kamara is igényt tartana. A jelenlegi állapot a gyakorlatban visszás helyzeteket szül, pl. a vitatott szakmákban a vállalkozó évente váltogatja kamarai tagságát. Ez a szakmafelesztés 1996 év végéig van érvényben, ezután a kamarák együttműködésén és a tagságon múlik majd, hogy mely szakma kihez fog kerülni.

Az elmúlt két évben a kamarák felállították országos és területi szervezeteiket, de számos törvény adta jogukat még nem gyakorolják. A kamarai törvénnyel egyidőben módosították a szakképzési törvényt is, melyben a következő jogosítványokkal ruházta fel a törvény a kamarákat:

- mesterképzés,
- részvétel a vizsgáztatásban,
- tanulói szerződések ellenőrzése,
- új szakmák bevezetése,
- gyakorlati helyek fejlesztése és ellenőrzése.

Ezen feladatok közül eddig csak a vizsgáztatásban való részvétel valósult meg. Az új szakmák bevezetése az Országos Képzési Jegyzék módosítását igényli. Az ebben szereplő jelenlegi 896 szakma túlspecializált, ezért a kamarák inkább a szakmák csökkentésére törekednek.

A mesterképzésre vonatkozóan történtek előrelépések, de a kamarai törvény szakmafelesztése miatt a kamarák nem minden esetben tudnak megegyezni abban, hogy mely szakmákban történjen mesterképzés. Ez ügyben a kamarák különböző véleményeket képviselnek. A Kézműves Kamara minél több szakmában szeretne mesterképzést, a Kereskedelmi és Ipari Kamara viszont csak kevés szakmában szeretne mesterképzést folytatni, az Agrárkamara középútas véleményt képvisel.

Abban sincs megegyezés a kamarák között, hogy mire jogosítsa fel a vállalkozót a megszerzett mester fokozat. A Kézműves Kamara álláspontja szerint a mester címnek a vállalkozás feltételének kell lennie. Az Agrárkamara véleménye az, hogy a mester fokozat bizonyos előnyökhöz juttassa a vállalkozót, pl. állami támogatások és hitelek elbírálásánál. Az Ipari és Kereskedelmi Kamara nem szabna ilyen jellegű feltételeket.

Abban sincs még megállapodás, hogy milyen intézményi keretek között legyen a mesterképzés. A lehetséges alternatívák: új képzési infrastruktúra felépítése, a meglévő felnőttképzési vállalkozások felhasználása, az állami felnőttképző központok (regionális központok, melyeket munkanélküliek átképzésére állítottak fel) felhasználása, az iskolarendszer felhasználása. Valószínű ez utóbbi három alternatíva együttes felhasználásával kerül sor a mesterképzés bevezetésére.

A kamarák eddigi szakképzéssel kapcsolatos tevékenységei mellett újabb jogosítványok megszerzésére törekcszenek:

- Az Országos Képzési Jegyzékben szereplő szakmák alig több, mint feléhez készültek el a tartalmi követelmények. Eddig ezen követelmények kidolgozása a szaktárcák feladata volt. Ezt a feladatot kívánják átvállalni a kamarák.
- Mivel a gazdasági szervezetek jelentősen hozzájárulnak a Munkaerőpiaci Alaphoz, ezért a felosztásban is részt kívánnak venni. A Szakképzési Alap felosztásában már helyet kaptak a kamarák, az Országos Szakképzési Tanács tagjaiként. Részt kívánnak venni a Munkaerőpiaci Alap felosztásában is.
- A Munkaügyi Minisztérium az év végére tervezi a felnőttképzéssel kapcsolatos törvény megalkotását a felsőoktatási törvény módosításának keretében. Ez a törvény többek között

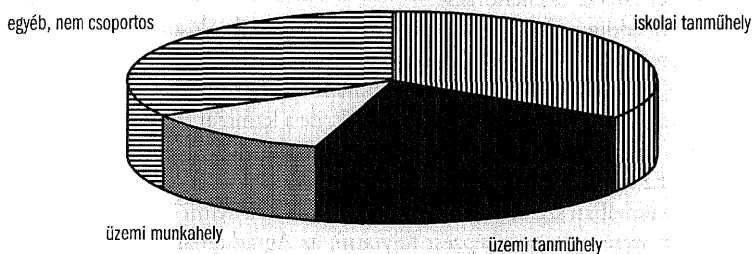
a képzőhelyek minősítését is szabályozza majd. A kamarák részt kívánnak venni a képzőhelyek minősítésében, és a minősítési rendszer kidolgozásában.

- Szintén ez év végére várható a Szakképzési Alap módosítására vonatkozó minisztériumi rendelet kiadása. A kamarák az Alapból szeretnének elkülöníteni olyan forrásokat, amelyeket a felnőttképzésbe kívánnak felhasználni.

Mint ez a fentiekből is látható, a kamarák számára az elmúlt két év inkább a szervezés és a helykeresés időszaka volt. Igazából csak az elkövetkezendő évek döntik el, hogy mekkora szerepet vállalnak és mekkora befolyást gyakorolnak majd a szakképzés terén.

1. ÁBRA

A szakmunkástanulók megoszlása a gyakorlati képzés helye szerint, 1994/95 (%)

A szövetségek és a képzés

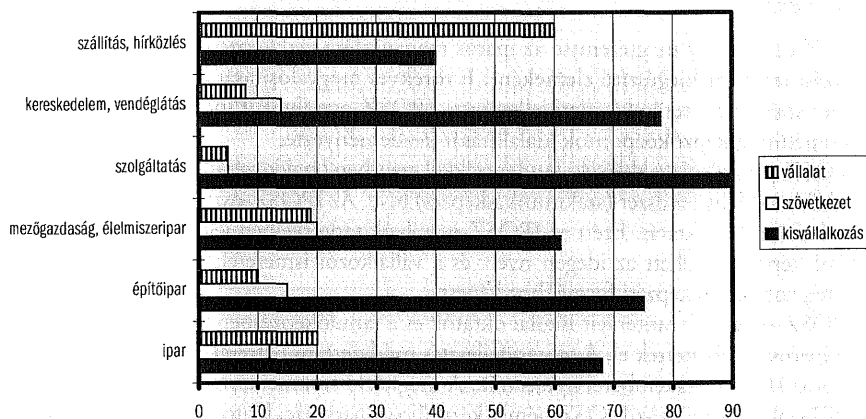
Mint korábban már említettük, kilenc gazdasági érdekképviselői szövetség működik Magyarországon. Az érdekképviselői szervezetek működése terén két fordulópont volt az elmúlt években. Az első a rendszerváltás volt, amely előtt is léteztek már szövetségek. A rendszerváltás után egyrészt a korábbi szervezetek átalakultak, átszerveződtek, másrészt új szövetségek jelentek meg. A régebbi szervezetek megfelelő háttérrel rendelkezve inkább a helyi társadalom szintjén fejtik ki aktivitásukat, míg az újabb szervezetek inkább országos szinten jelennek meg. Egy-egy szövetség heterogén gazdasági ágakat képvisel, de minden szervezet igyekszik elkülöníteni magát valamilyen jellemző révén (pl. IPOSZ – kisiparosok, GYOSZ – nagyvállalkozók). A szövetségek taglétszámuk szerint is igen különbözőek (100 tagtól a 130.000 tagig).

A második fordulópontot a kamarai törvény jelentette. A szövetségek számára ez nemcsak névváltoztatással járt együtt (pl. az IPOSZ korábban IPOSZ Kézműves Kamara volt), hanem több szervezetnek teljesen át kellett alakulnia. Pl. a Magyar Gazdasági Kamara Magyar Munkaadói Szövetséggé alakult át, ezzel együtt felére csökkent a személyi állománya és feladatkörei is megváltoztak. A kamarák létrejötté új stratégiákat követel meg a szövetségektől. Mivel jelenleg a kamarák átmeneti időszakot élnek, tisztázatlanok még a szerepköreik, ezért a szövetségek részéről sem alakultak még ki az ezekhez igazodó új stratégiák.

A szövetségek képzésben való részvételét leginkább – az elsődleges szakképzésen belül – a gyakorlati oktatás jelenti. Csak két olyan szövetség van, amely elsődleges képzést és felnőttképzést is folytat: a Magyar Iparszövetség és az Ipartestületek Országos Szövetsége (IPOSZ).

2. ÁBRA

A gazdálkodó szervezetek részvétele a gyakorlati képzésben gazdasági áganként, a gazdálkodó szervezetek típusa szerint, 1994/95 (%)

Forrás: Szakképzés Magyarországon 1995. Munkaügyi Minisztérium.

A Magyar Iparszövetség Oktatási Központja

Az OKISZ – a Magyar Iparszövetség jogelődje – 1977-ben hozta létre a saját oktatási központját. Ez a központ 1990-ig hagyományos érdekképviseleti háttérintézményként működött, ami azt jelenti, hogy csak a szervezetzeti dolgozók képzésével foglalkozott és az OKISZ költségvetéséből tartotta fenn magát. 1990-ben az OKISZ vállalkozói alapokra helyezte oktatási központját, azaz fizetőssé váltak a tanfolyamok, és teljesen nyitott oktatási intézményé vált, már nemcsak a szervezetzeti dolgozók képzésével foglalkozott. Az oktatási központ Budapesten található és emellett 12 kihelyezett intézményük van, kettő a fővárosban, a többi főként megyeszékhelyeken. 1990 előtt csak egy központ létezett. A központban dolgozó főfoglalkozásúak száma közel 30 fő, és vidéken is hasonló létszámban dolgoznak.

A központ fontosságát és forgalmát jelzi, hogy az elmúlt évben 10,200 hallgatója volt. A központ a következő képzési típusokban oktat: vállalati tanfolyamok, önköltséges tanfolyamok, munkanélküliek átképzése, valamint iskolarendszerű képzés. E típusok közül a vállalati tanfolyamok vannak a legnagyobb számban. A munkanélküliek átképzése nagyon változó mértékű, egyre inkább csökken a munkaügyi központok átképzési kerete.

Kínálatuk a következő: főként kisipari, kisvállalkozói, kézműves szakmákban képeznek. A kisipari szakmák mellett egyre inkább teret hódítanak közgazdasági jellegű képzések (képesített könyvelők, pénzügyi ügyintéző, számviteli ügyintéző, mérlegképes könyvelő, adó tanácsadó). Helyet kap még a nyelvi, számítástechnikai képzés, vezetőképzés, menedzserkurzusok.

A tanfolyamok mellett az iskolarendszerű képzésben is részt vesz az Oktatási Központ. Érettségi utáni úgynevezett ötödéves képzés keretében közgazdasági ismereteket tanítanak. Emellett szakiskolai formában kézműves iskola működik szintén iskolarendszerű képzésben.

Az Oktatási Központ az elméleti oktatásra alkalmas tárgyi feltételek mellett saját tanműhelyekkel is rendelkezik. Azokban a szakmákban, amelyben nincs megfelelő tanműhelyi háttér, iskoláktól bérelt tanműhelyeket vesz igénybe.

Az Oktatási Központ önállóan gazdálkodó, profitorientált szervezet. A szakmastruktúra kialakításában is önállóan dönt. A Magyar Iparszövetség tagjai számára kedvezményes a tanfolyamok igénybe vétele.

IPOSZ-képzések

Az IPOSZ célja, hogy megteremtse az iparos magánszféra szakképzési rendszerét a meglévő szakképzési rendszer kiegészítő elemeként. E törekvés megvalósítását két úton kezdte el. Az elsődleges szakképzés terén kísérleti jellegű ún. IPOSZ-osztályokat indított be, a felnőttképzés terén pedig új képzőközpontok kialakítását kezdeményezte.

Az IPOSZ a jelenlegi szakképzési tendenciákkal szemben (szakközépiskolai képzés megerősítése) inkább a duális rendszer (szakmunkásképzés) híve. Az IPOSZ-osztályok tervének lényege a gyakorlatközelibb oktatás. Ezért az IPOSZ-osztályok tanterveiben jelentős szerepet kapott a gyakorlati képzés, emellett az idegen nyelv és a vállalkozói ismeretek oktatása is újdonságot jelent a hagyományos képzési formákhoz képest.

Az IPOSZ-osztályok tanterveit iskolai oktatók és a tanulóképzésben nagy tapasztalattal rendelkező iparosok készítették el. A tantervfejlesztés módszertani hátterét a Nemzeti Szakképzési Intézet és az IPOSZ szakemberei nyújtották. A megfelelő szakmai anyagok elkészítését szintén az IPOSZ szakemberei és az IPOSZ német kézműipari partnerei biztosították. A tantervek és a tankönyvek elkészítését kisebb részben az IPOSZ, nagyobb részben az Országos Képzési Tanács finanszírozta. Jelenleg 113 IPOSZ-osztály működik a szakképző intézményekben, 10 féle szakmában.

Az IPOSZ-osztályok kísérleti jelleggel működnek 1998-ig. Működésük azért ideiglenes jellegű, mert a Nemzeti Alaptanterv bevezetése, a 10 osztályos alapképzés beindulása változást hoz a szakképzés terén. Jelenleg az IPOSZ célja az, hogy ezt a képzési típust elfogadottá tegye és helyet kapjon az Országos Képzési Jegyzékben.

Az IPOSZ nemcsak az elsődleges szakképzésben, hanem a felnőttképzésben és továbbképzésben is új rendszer bevezetését kezdeményezte. Olyan képzőközpontok (Kézműipari Technológiai Központok) felállítását kezdte meg, ahol a legújabb technológiai berendezések állnak rendelkezésre. E képzőközpontok egyaránt kiszolgálják az elsődleges szakképzésben és a felnőttképzésben résztvevőket is. Ezekben a képzőközpontokban nemcsak szakmai képzések és továbbképzések válnak lehetővé, hanem a mesterképzések és a vizsgáztatás is. A képzőközpontok felállítása a német Oktatásügyi és Tudományügyi Minisztérium támogatásával történt.

Az elmúlt években a kormányzat nem sok figyelmet szentelt az aktív népesség képzésére és továbbképzésére, hanem főként a munkanélküliek képzését és átképzését valamint az alapképzést támogatta. Emiatt az IPOSZ kezdeményezései nem találtak támogatásra kormányzati körökben, ezért saját erőből és külföldi támogatásból kezdte el a központok felállítását. Jelenleg négy központ épült fel német támogatással, az ötödik Phare támogatással épült fel. A központok a következő szakmákban képeznek: Dombóvár – víz- és gázszerelő, autószerelő, Debrecen – villanyszerelő, Eger – karosszerialakatos, Dorog – számítástechnikai központ, Budapest – női szabó. Az első négy központ szakképző iskola mellett működik, a helyi önkormányzatok támogatásával, csupán a budapesti központ önálló intézmény, amelyet egy közhasznú társaság működtet.

Az IPOSZ célja, hogy minden szakmában regionális képzőközpontot állítson fel, de ezt csak állami támogatással érheti el. Ennek érdekében az IPOSZ kérte a Szakképzési Alap támogatását, a szakképzési törvény módosítását, ennek az intézményi formának a legalizálását, de ezt eddig nem sikerült elérnie.

Fehérvári Anikó